

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:1538

av Andreas Carlson m.fl. (KD)

Brottsoffer

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut	2
Motivering	2
Sätt brottsoffret i fokus	4
Stöd till föreningar	5
Straffen för brott mot person	6
Ökad inbetalning till Brottsofferfonden	6
Medling	6
Anmälningstatistik	7
Utveckla polisens arbetssätt	7
Kunskapslyft för samhällets professionella	8
Uppringning tre månader efter brottet	8
Säkerställ kvaliteten i brottsofferstödet	8
Viktimologisk forskning	9
Information om möjligheten att överpröva nedlagd förundersökning	9
Fortsatt maktlöshet efter brottet	9
Automatisk utbetalning av skadestånd	9
Ungas upplevelser av brott	10
Inför civilkuragelagstiftning	10
Upprepad brottsutsatthet	11
Stödcentrum för unga brottsoffer	11
Gör det möjligt att vittna anonymt	12

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att ta brott av unga mot unga på allvar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det offentliga stödet till brottsofferjourer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brottets straffvärde och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka avgiften till Brottsofferfonden och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medling ska erbjudas oberoende av gärningsmannens ålder och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en nationell samordnare för medling och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla polisens arbetsätt och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kunskapslyft för de professioner som kommer i kontakt med unga brottsoffer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommuners skyldighet att finansiera brottsofferstöd och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av skadeståndsnivåerna och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om automatisk utbetalning av skadestånd och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en s.k. civilkuragelag och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stödcentrum för unga brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra att vittnen, i vissa fall, avlägger sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Den kristdemokratiska rättspolitikerna bygger på insikten om människans ofullkomlighet. Brottslighet har alltid förekommit och kommer alltid att förekomma. Ett fungerande rättssamhälle förutsätter att de som bryter mot lagen lagförs och straffas. Det är viktigt för att skydda laglydiga, ge brottsoffer upprättelse och för att upprätthålla ett signalsystem om vad som är rätt och fel, men också för att ge förbrytaren möjlighet att sona sitt brott. Människan är en moralisk varelse som hela tiden har ansvar att förhålla sig till vad som är rätt och fel.

Rättvisa handlar om det rätta handlandet i relation till våra medmänniskor. Rättvisa är ett grundvärde, som i en samhällsgemenskap förutsätter en balans mellan alla människors intressen, rättigheter och skyldigheter. Denna rättvisabalans rubbas när någon begår ett brott och handlar orätt. I många fall har gärningsmannen med uppsåt

låtit sin handlingsfrihet gå ut över andras rättigheter att förverkliga grundläggande värden. Det är då det offentligas uppgift att skipa rättvisa och att återställa balansen så långt det är möjligt.

Det är en väsentlig skillnad mellan att vara brottsoffer och att vara drabbad av exempelvis en olyckshändelse eller naturkatastrof. Brottsoffret är berättigat till upprättelse. Denna erhålls bland annat genom att gärningsmannen tar sitt straff och sonar sitt brott. Samhället ska återställa en rättvisa när en orättvisa har blivit begången.

Straffet innebär en upprättelse för brottsoffret då omvärlden erkänner kränkningen, det offentliga tydliggör skuldfrågan och brottslingen får ta ansvar för sina handlingar. Den som har tagit sitt straff har sonat sitt brott och har med det återupprättats som moralisk person. Man har fått en chans att i andras ögon återinträda i samhället som en ansvarstagande person. Straff är därför ett nödvändigt inslag i rättsskipningen. Påföljden tjänar flera ändamål: den ska ge upprättelse åt brottsoffret, den ska avhålla förövarna från nya brott och uppmuntra till ånger och den ska avhålla andra från liknande handlingar och skydda samhället. Det ska också så långt som möjligt tillförsäkras att förövaren gottgör brottsoffret ekonomiskt.

Hela rättskedjan ska genomsyras av ett tydligt brottsofferperspektiv där brottsdrabbade får ökad uppmärksamhet. Detta innefattar ett respektfullt och korrekt bemötande av de aktörer som kommer i kontakt med brottsoffret, samt upprättelse genom att rättsväsendet gör sitt yttersta för att klargöra skuldfrågan, utdöma rättvisa straff och att skadestånd betalas ut. Hanteringen av brott mot ungdomar är rättssamhällets ”skyltfönster” gentemot denna generation. Fungerar polisens, åklagarnas och domstolarnas insatser stärks förtroendet, annars riskerar det att undergrävas. Stödcentrum för unga brottsoffer har dessutom visat att det finns förhöjd risk att unga brottsoffer som inte får rätt stöd själva begår brott. Därför är det av stor vikt att ta brott mot unga på största allvar.

Ett brott är en allvarlig kränkning, oavsett offrets ålder. Att vara ung är att vara extra utsatt för brott. Brottsoffer tar i hög grad på sig skulden för att man blivit utsatt för brott och känner ofta skam över händelsen, trots att de inte själva orsakat den. Till de erfarenheter som unga brottsoffer vittnar om hör också att vuxna funnits i närheten och sett, eller borde ha sett, vad som pågick men valt att titta bort. Det är, inte minst för unga brottsoffer, centralt att brottsoffret får upprättelse för den kränkning som brottet utgör. I de fall också gärningsmannen är ung utreds inte alltid brottet, och domstolsprocess och straff uteblir. Därigenom går brottsoffret miste om viktiga delar i bearbetnings- och upprättelseprocessen.

Samordningen mellan samhällets insatser för brottsoffer är ofta bristfällig. Bland annat uppfattar många polisens förundersökning som ifrågasättande. Alltför ofta väljer åklagaren att lägga ner utredningen eller att inte väcka åtal. Det händer också att försäkringsbolag eller Brottsoffermyndigheten inte betalar ut något skadestånd, trots att detta blivit utdömt. Kunskapsnivån kring hur sårbar en ung person kan vara efter ett brott är inte tillräcklig i de yrkeskategorier som möter unga brottsoffer. Att vara ung och brottsutsatt kan därigenom många gånger upplevas som en serie av kränkningar, snarare än ett enda traumatiskt tillfälle.

Sätt brottsoffret i fokus

Länge dominerades svensk kriminalpolitik av ett tänkande som fokuserade på ökad förståelse för brottslighetens orsaker och vilka samhällsliga faktorer som påverkade den

kriminelles beteende och handlingar. Detta var naturligtvis viktiga perspektiv, men om tyngdpunkten hamnar där riskerar brottsoffret att få en alltför undanskymd roll. Exempelvis kom frågorna om straffsatser nästan uteslutande att handla om huruvida långa eller korta straff var bäst för att förebygga brott. Hur brottsoffret och dess anhöriga, de som de facto råkat ut för en kränkning, upplevde straffet – om de upplevde det som att rättvisa skipats – ansågs länge som närmast irrelevant.

I slutet av 1980-talet började allt fler intressera sig för brottsoffrets situation, bland annat utifrån FN:s deklaration från 1985 om brottsoffers rättigheter. Brottsofferjourer växte fram runtom i landet. I Sverige infördes 1988 lagen om rätten till målsägarbiträde och samma år lagen om besöksförbud för vissa gärningsmän. Den borgerliga regeringen bildade 1994 Brottsoffermyndigheten och instiftade Brottsofferfonden. I socialtjänstlagen infördes det 2001 en skyldighet för kommunerna att erbjuda stöd till brottsoffer.

Bemötandet av brottsoffer är dock fortfarande i flera avseenden än idag bristfälligt. Den drabbade möter ifrågasättande, upplever sig fastna i byråkrati och får inte alltid rätt stöd. Den som har tilldömts ett skadestånd i domstol kan inte räkna med att få beloppet utbetalt.

För vissa brottstyper är anmälningsbenägenheten oacceptabelt låg. Det rör exempelvis personrån mot ungdomar. Detta kan tyda på låg tilltro till att rättsväsendet kan klara upp dessa brott och skydda brottsoffret.

Gärningspersonens ålder är i alltför hög grad avgörande för straffet. Detta är ett uttryck för att man nästan räknat bort straffets betydelse för brottsoffrets upprättelse. Ett exempel på detta är när unga våldtäktsmän får uppseendeväckande låga straff, vilket riskerar sända fel signaler till brottsoffret. Vi anser att ungdomar som begår brott måste mötas av konsekventa reaktioner. Det är viktigt att åtgärderna är tydliga för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. En person som idag är mellan 18 och 21 år och som döms för brott får lindrigare straff än vad en vuxen person hade fått för samma brott. Det kan få till följd att två personer som begått samma brott, men har olika ålder, kan få väsentligt olika straff. Då vissa ungdomar har hunnit återfalla i brott flera gånger vill vi att man ser över den generella nedsättning av straffet som unga bedöms efter. När det gäller ungdomar över 18 år är de dessutom myndiga i lagens mening och har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige, och en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Vi anser därför att straffrabatten för unga gärningsmän mellan 18 och 21 år bör ses över.

De skadestånd som tilldöms i Sverige är låga både i ett internationellt perspektiv och i förhållande till vad allmänheten anser vara en rimlig nivå. Skadestånden för kränkning i samband med brott står inte i rimlig proportion till de belopp som utdöms i samband med andra typer av kränkningar. När en person nekats inträde på en krog utifrån någon av diskrimineringsgrunderna, eller när en person är misstänkt för brott och frihetsberövas, uppgår skadestånden till betydligt större summor än vad som utgår till ett våldsbrottsoffer. Justitieutskottet hänvisade vid behandling av denna fråga under riksmötet 2015/16 till att det är rättstillämpningens uppgift att avgöra skadeståndsnivåer. Utskottet hänvisar också till en 15 år gammal proposition (2000/01:68). Vi menar att tiden är mogen för en översyn av skadeståndsnivåerna.

Stöd till föreningar

De ideella organisationerna har stor betydelse för att förebygga våld, hjälpa dem som har utsatts för brott och vara ett stöd för personer som vill lämna kriminalitet och/eller missbruk. Det finns idag cirka 100 brottsofferjourer i Sverige. Genom brottsofferjourerna kan offret få en ideell brottsofferstödare. Brottsofferstödjaren kan exempelvis följa med vid rättegången.

I alla landets tingsrätter finns det volontärer som, helt utan ersättning, ställer upp som stöd för målsägande och vittnen. De finns där för att informera och ge stöd åt den som känner sig rädd och orolig. Stödverksamheten finansieras idag i huvudsak ur Brottsofferfonden och genom donationer från företag, men saknar helt finansiering från statens sida. Stödet till brottsoffer och vittnen i rättegångar är idag underfinansierat. Det vore rimligt att staten gick in och finansierade en del. Kristdemokraterna vill öka statens finansiering av vittnesstödet. Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör få i uppdrag att se över hur ett sådant ekonomiskt stöd ska vara utformat för att förbättra vittnesstödsverksamheten.

Till stor del har det statliga stödet till den ideella sektorns arbete med brottsoffer utgjorts av projektbaserade pengar som utbetalats under begränsade tidsperioder. Staten har flera olika finansieringskanaler för det lokala brottsofferstödjande arbetet. Dels fördelas bidrag till centralorganisationerna Roks och SKR via Socialstyrelsen, dels kan lokala kvinnojourer tillsammans med kommunen söka bidrag hos länsstyrelsen. För att skapa kontinuitet och långsiktighet i verksamheterna är det angeläget att stödet blir förutsägbart. Därför föreslås att statens bidrag till föreningar som verkar inom brottsoffersektorn ska fördelas direkt till de lokala verksamheterna av Brottsoffermyndigheten. Det statliga ekonomiska stödet till de lokala ideella brottsofferstödjande verksamheterna bör vara långsiktigt och inte projektbaserat. Brottsofferjourerna arbetar med ideella resurser och knappa medel. Kristdemokraterna vill stärka detta arbete. Våra förslag framförs i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, SKR, som 2015 bytte namn till Unizon, bildade 1996 16 kvinnojourer. Kvinnojourerna, som finns runt om i landet, är nu 120 till antalet och bedriver bland annat rådgivning och stöd samt skyddade boenden för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Att stödet till brottsutsatta kvinnor sker genom den ideella sektorn sänker tröskeln för enskilda kvinnor att ta kontakt. Det är viktigt att kommunerna tar ett stort ansvar för att stödja denna verksamhet ekonomiskt. Kristdemokraterna vill även stärka den statliga finansieringen, vilket framförs i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet.

Den första tjejjouren startade 1996 och finns fortfarande som Stockholms Tjejjour. Idag finns ett 70-tal tjejjourer runt om i landet. Tjejjourer arbetar ofta mer förebyggande än kvinnojourerna med syftet att tjejerna inte ska behöva ta kontakt med en kvinnojour senare i livet.

Regeringen gör en vällovlig satsning på kvinno- och tjejjourer om 100 miljoner kronor per år till och med år 2019. Denna stödjer vi i vår budgetmotion.

Utöver de satsningar som vi gör på brottsoffer- och kvinnojourer i vårt budgetalternativ ser vi ett behov av en översyn av det offentliga stödet till brottsofferjourerna med motivering enligt ovan för att säkerställa långsiktighet. Detta bör ges regeringen till känna.

Straffen för brott mot person

Straffen för brott mot person ska i högre grad grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde snarare än brottslingens ålder. Sett ur brottsoffrets perspektiv är straffet i viss mån ett mått på hur allvarligt samhället ser på den kränkning som man blivit utsatt för. Straffets storlek har därför betydelse för offrets känsla av upprättelse. Därför bör straffet i högre utsträckning än idag grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde. Hänsyn ska tas till brottslingens ålder, tidigare brotts historia och andra faktorer, men inte i lika hög grad som idag.

Kristdemokraterna har i regeringsställning i Alliansen gjort flera reformer för att sätta fokus på brottsoffret och brottsoffrets upprättelse. Straffen för grova våldsbrott har skärpts och straffen för sexualbrotten är nu föremål för en parlamentarisk utredning. De som begår brott ska bli straffade och brottsoffer ska synliggöras så att de kan återvinna tryggheten. Straffen ska stå i proportion till brottet så att brottsoffret får upprättelse, och brottslingen ska kunna sona sitt brott och få möjlighet till en ny chans.

Kristdemokraterna har varit med och genomfört en rad straffskärpningar med fokus på grova våldsbrott. Avsikten var att väsentligt skärpa de straff som döms ut. Men reformen har inte fullt ut fått önskat genomslag. För att de allvarligaste brotten ska straffas hårdare har vi därför föreslagit att minimistraffen ska höjas för ett antal brott. Syftet med förändringarna har varit att få till en ökad spridning av utdömda påföljder och därmed en mer proportionerlig tillämpning av straffskalan.

Det finns ibland en obalans i straffskalorna, där våldsbrott och sexualbrott ofta straffas mycket lindrigare än exempelvis ekonomisk brottslighet och narkotikabrott. Vi vill skärpa straffen för grova sexualbrott och införa ett nytt brott – synnerligen grovt sexualbrott. Vi menar att sex alltid ska bygga på frivillighet och är därför för en samtyckeslag. Vi vill också att förövarens oaktsamhet ska kunna bli straffbar. Vi vill därutöver att straffen för vålds- och sexualbrott generellt ska skärpas. Det är viktigt att det finns en proportionalitet mellan brottets allvar och straffet.

Ökad inbetalning till Brottsofferfonden

Den summa som brottslingen betalar till Brottsofferfonden bör utökas till 1 000 kronor. Brottsofferfondens syfte är att ge ekonomiskt stöd till brottsofferprojekt och viktinologisk forskning. Brottsofferfonden byggs huvudsakligen upp av en särskild avgift som varje dömd person ska betala om brottet kan straffas med fängelse samt den dagliga avgiften för fotboja. Idag är denna avgift 800 kronor. Den bör utökas till 1 000 kronor. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Medling

Kommunerna ska bli skyldiga att alltid erbjuda medling även i de fall där gärningspersonen uppfyller medlingslagens kriterier, oavsett de inblandade personernas ålder. En nationell samordnare för medling ska tillsättas med uppdraget att sprida fungerande verksamhet i landet.

Medling innebär att en gärningsman och en målsägande möts inför en medlare för att tala om brottet och följderna av detta. Den skall ske i bägge parterns intresse. Att en förövare kan be om ursäkt och få insikt om skadorna av sitt handlande kan vara än mer effektivt när det gäller ungdomar. Medling kan också ses som en rehabiliteringsåtgärd

för den som utsatts för brott. Här kan brottsoffret få svar på frågor om varför brottet inträffade och i bästa fall minska rädslan för gärningsmannen.

Idag är kommunerna skyldiga att erbjuda medling då gärningspersonen är under 21 år. Detta innebär återigen att gärningspersonens förhållanden står i fokus. Kommunerna borde vara skyldiga att erbjuda medling oavsett de inblandade personernas ålder.

Socialstyrelsen har följt upp medlingsverksamheten i Sverige och funnit att den inte fungerar som det var tänkt i alla kommuner. Därför bör en nationell samordning för medling inrättas, som kan tydliggöra och följa upp samverkansparternas uppdrag och ansvar. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Anmälningstatistik

Fler anmäler brott men det finns fortsatt ett stort mörkertal. Sedan början av 1980-talet har antalet anmälda fall av misshandel i Sverige mer än tredubblats. Sedan 1997 har antalet sjukvårdsbehandlade på grund av misshandel legat relativt konstant. Enligt den nationella trygghetsundersökningen (NTU) har antalet utsatta för misshandel legat relativt konstant kring 2,5–3 procent. Utifrån detta kan man dra slutsatsen att anmälningsbenägenheten har ökat. Ändå anmäls fortfarande bara en mindre del av alla brott. År 2015 gjordes drygt 85 000 misshandelsanmälningar i Sverige, vilket var drygt 2 procent fler jämfört med året innan. Hot och personrån tillhör de brottstyper där anmälningsbenägenheten är lägst. Detta är också brottstyper där offren ofta är unga.

År 2015 anmäldes drygt 18 000 sexualbrott, vilket motsvarar 184 anmälningar per 100 000 invånare. Övergrepp i rättsak tillkom som en särskild brottskod i slutet av 2008. Antalet anmälda fall av övergrepp i rättsak ökade med 14 procent mellan 2009 och 2011.

Utveckla polisens arbetssätt

På varje polisstation ska det finnas en brottsofferstödande person. Den som anmäler ett brott kan på så sätt tidigt få hjälp och stöd. Brottsofferstödjaren bör helst vara en person från brottsofferjouren eller någon annan förening, men det kan också vara en socialsekreterare från kommunen.

Polismyndigheten i Uppsala län var först i landet med en enhet med fokus enbart på brottsoffren. Brottsofferenheten startade 2003 och består till hälften av poliser och till hälften av civila, bland annat psykologer, jurister och kriminologer. Syftet med enheten är att utveckla hela myndighetens brottsofferstödande och brottsförebyggande arbete samt att utveckla alla anställdas arbete i dessa frågor. Det handlar bland annat om att utveckla samverkansformer, finna rutiner, bedriva utbildning samt att genomföra kartläggningar och utvärderingar.

Relativt små förändringar i polisens arbetssätt kan göra stor skillnad för att brottsoffret ska orka medverka i en utredning. Exempelvis kan polisen hålla förhör hemma hos den utsatta. Varje polisman har ett viktigt ansvar i det brottsofferstödande arbetet. Det är en av anledningarna varför det är viktigt att renodla polisens arbetsuppgifter och förenkla avrapporteringssystemet, som i dag stjälar tid från andra arbetsuppgifter.

Kunskapslyft för samhällets professionella

Ett kunskapslyft ska genomföras inom de professioner som ofta kommer i kontakt med unga brottsoffer.

Rättsväsendet, skolan, sjukvården och socialtjänsten behöver skärpa upp sitt bemötande av brottsoffer. Många unga brottsoffer kränks av det ifrågasättande de möter av vuxna som har till uppgift att hjälpa dem. I utbildningarna till de yrken som kommer i kontakt med unga brottsoffer bör det läggas in moment om bemötande av barn och unga som utsatts för brott. Det behövs också en löpande fortbildning bland dem som redan arbetar inom dessa yrken. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Uppringning tre månader efter brottet

Den som utsatts för ett brott ska automatiskt kontaktas av polisen efter tre månader. Under riksdagsåret 2015/16 tillkännagav riksdagen för regeringen att regeringen ska återkomma till riksdagen med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra brottsutredningen, uppföljningen och återkopplingen till brottsoffer. Vi ser nu fram emot denna redogörelse.

Den som polisanmält ett brott ska erbjudas rutinmässig kontakt med en brottsofferstödjare. Det är inte säkert att det är direkt efter brottet som den drabbade känner att hon eller han behöver stöd. Därför bör den som polisanmält kontaktas efter tre månader och få återkoppling om vad som hänt med utredningen och återigen få information om möjligheten att träffa en brottsofferstödjare.

Polisen behöver bli bättre på att lämna information om vad som händer med utredningen av brottet och vilka åtgärder som vidtagits med anledning av anmälan. För det fall att polis och åklagare avstår från att utreda brottet bör brottsoffret få information om varför detta har gjorts.

Även företag måste uppmuntras att anmäla fler brott till polisen. Generellt finns det ett stort förtroende för polisen, men många företagare ser problem när de polisanmäler brott som de utsatts för. Det förekommer att utredningar om stölder och inbrott läggs ner med vändande post, trots att man lämnat exempelvis registreringsnummer på bilar, filmer från övervakningskameror eller namn på gärningspersonerna. Att polisen ska följa upp de bevis och vittnesmål som finns är nödvändigt.

Säkerställ kvalitet i brottsofferstödet

Kommunerna ska vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet till brottsoffren fungerar idag olika bra i olika kommuner. Kommunerna har, enligt socialtjänstlagen, ett ansvar för att ge stöd åt brottsoffer och deras anhöriga men i praktiken gör kommunerna olika tolkningar. Vissa kommuner låter socialtjänsten sköta stödet till brottsoffren, vilket är olyckligt eftersom de främst arbetar med gärningspersonerna. Många kommuner ger bidrag till brottsofferjourerna och/eller kvinnojourerna på orten. Vid svårare brott behövs kunskap om kris- och traumabearbetning samt rättsliga frågor och försäkringsfrågor. Kommunerna bör vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet kan ges av anställda i ideella föreningars regi eller av kommunen själv. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Viktimologisk forskning

Den viktimologiska forskningen i Sverige ska stärkas. Forskning kring brottsoffer, även kallad viktimologisk forskning, pågår sedan 2002, då Brottsoffermyndigheten på regeringens uppdrag startade det första viktimologiska forskningsprogrammet i Sverige. I många länder är viktimologi idag en väl etablerad akademisk disciplin, vilket ännu inte är fallet i Sverige. Undervisning om brottsoffer ges endast på ett fåtal ställen i grundutbildningarna och det finns få viktimologiska specialkurser tillgängliga. Den forskning som hittills bedrivits har huvudsakligen varit av kartläggande natur och den behöver fördjupas. Man kan ännu inte finna någon uttalad viktimologisk forskningsmiljö i Sverige, även om arbete pågår i den riktningen på några platser. Regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utveckla den viktimologiska forskningen. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Information om möjligheten att överpröva nedlagd förundersökning

Beslut om att en förundersökning har lagts ner ska innehålla information om på vilka grunder beslutet har fattats och hur man kan begära att beslutet överprövas. Idag underrättas brottsoffret när en förundersökningsledare (polis eller åklagare) fattat beslut om att en förundersökning lagts ner. Det finns en möjlighet att begära en omprövning/överprövning av beslutet men det är ovanligt att det sker. Det finns idag inte information om möjligheten till överprövning på det besked som brottsoffret får.

Fortsatt maktlöshet efter brottet

Förvirring och kaos är vanliga och naturliga reaktioner hos brottsoffer. Tyvärr förstärks dessa inre tillstånd också ibland av en lika kaotisk yttre situation. Många brottsoffer vet inte när, hur och av vem de kan få hjälp. Samordningen är ofta bristfällig mellan olika instanser såsom sjukvård, polis, rättsväsende, brottsofferjour, försäkringsväsende och socialtjänst. Effektiv hjälp till brottsoffer måste därför bygga på ett nära och väl fungerande samarbete.

Om det går så långt att den skyldige blir fälld i domstol och döms att betala skadestånd är det inte alls säkert att den brottsdrabbade får några pengar. I stället måste brottsoffret ge sig i kast med en byråkratisk process för att få pengar från sitt försäkringsbolag eller från Brottsoffermyndigheten.

Automatisk utbetalning av skadestånd

En brottsutsatt bör få skadestånd av den som har begått brottet. Det är dock inte rimligt att, som ofta sker i dag, den brottsutsatte själv tvingas ägna både tid och kraft för att få sin självklara rätt. Personer aktiva inom brottsofferstödet vittnar om att brottsoffret ofta inte vet hur de ska få sitt skadestånd.

När ett skadestånd har dömts ut i en domstol går ärendet i dag automatiskt vidare till Kronofogden som kontaktar brottsoffret med förfrågan om denne vill ge Kronofogden i uppdrag att driva in skulden. Om den skyldige har tillgångar ser Kronofogden till att brottsoffret får skadeståndet utbetalat till sig. Om Kronofogden kommer fram till att det inte finns något att utmäta återkommer fogden till brottsoffret och meddelar detta.

Brottsoffret kan då vända sig till sin hemförsäkring. Vissa försäkringsbolag använder sig inte av skadeståndsrättsliga bedömningar utan betalar ut schablonbelopp. Om schablonbeloppet inte motsvarar praxis kan brottsoffret ansöka om resterande del (upp till praxis) från Brottsoffermyndigheten. När brottsoffret söker ersättning via hemförsäkringen eller Brottsoffermyndigheten dras alltid självriskan på 1 500 kronor. Om gärningsmannen har en låg inkomst och kan betala, men inte allt på en gång, drivs beloppet in under en utdragen tid. I vissa fall går Brottsoffermyndigheten då in och förskotterar en brottsskadeersättning så att brottsoffret ska slippa vänta på pengarna. Systemet med att kronofogden automatiskt kontaktar brottsoffret angående skadeståndet tycks inte fungera tillförlitligt i hela landet. En skuld till staten skrivs aldrig av. Det ska vara statens uppgift att kräva in pengarna. Detta kan lämpligen ske genom att domstolen skickar ett inbetalningskort, och om den dömda inte betalar överlämnas ärendet till kronofogden för indrivning. I Norge finns sedan 1976 regler liknande det som här föreslås. Kristdemokraterna vill att en utredning tillsätts med syfte att skadestånd bör betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Ungas upplevelser av brott

Unga är oftare utsatta för brott. Den nationella trygghetsundersökningen (NTU) 15 visar tydligt att utsattheten för flera brottstyper är störst i de yngsta åldersgrupperna. Den mest utsatta gruppen är unga kvinnor (16–24 år) där utsatthet för brott mot enskild person är nästan dubbelt så hög som hos den övriga befolkningen. Unga män är däremot den grupp som har högst utsatthet för misshandel (4,8 procent) och utsattheten för trakasserier är vanligast bland ensamstående med barn.

Inför civilkuragelagstiftning

I en undersökning som Brå genomförde år 2000 uppgav en fjärdedel av pojkar som blivit rånade att det funnits vuxna i närheten som inte ingrep trots att de förstod vad som pågick. Enligt samma rapport utfördes hälften av alla ungdomsrån på dagtid i miljöer där vuxna var närvarande. Enligt en tidigare undersökning från Umeå universitet fanns det vittnen till 45 procent av de brott de deltagande ungdomarna utsattes för, men ingen hade ingripit.

Att vuxna ofta finns på plats utan att ingripa utgör ett svek från vuxenvärlden. För att minska antalet brottsoffer bland ungdomar är det alltså viktigt att vuxna kliver fram och avstyr brott när de pågår.

Det finns i svensk lag inte någon allmän skyldighet att hjälpa en person i nöd. Kristdemokraterna verkar för att ändra på det. Vi har länge förespråkat att Sverige ska få det som kommit att kallas för en civilkuragelag. En civilkuragelag skulle göra var och en skyldig att hjälpa en medmänniska i nöd, utifrån situationen och sina egna förutsättningar. Det handlar inte om avbryta våldsamma slagsmål med risk för sitt liv. Men de flesta av oss kan kalla på hjälp genom att ta upp mobilen och larma. Att vi inte redan har en motsvarande lag ser vi som en stor brist i lagstiftningen.

Det finns i dag ingen allmänt gällande plikt i svensk rätt att bistå den som befinner sig i fysisk fara eller som löper risk att få sin egendom skadad. Ett exempel som synliggör problemet är en otäck badolycka som skedde sommaren 2015, där en femårig

pojke förolyckades. Det rapporterades att när räddningspersonal kom till stranden och bad om hjälp att hitta pojken som var försvunnen vägrade ett flertal att hjälpa till. Historien är ofattbar.

Handlingspliktsutredningen var en ensamutredning som kom fram till att Sverige inte bör införa en lag som kriminaliserar människor som inte agerade i situationer där en person var nödställd. Detta är beklagligt. Utredaren menade att en sådan lag inte skulle få någon nämnvärd effekt och han gissade att den skulle kunna få som konsekvens att fler avstod från att anmäla brott och vittna om övergrepp och olyckshändelser därför att de inte gjort tillräckligt för att hjälpa. Ett utkast till lagförslag formulerades dock: ”Böter eller fängelse i upp till två år ska enligt modellen kunna följa för den som låter bli att bistå någon som befinner sig i allvarlig fara för liv, hälsa eller trygghet till person. Ansvar ska utdömas bara om underlåtenheten med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oförsvarlig. Härigenom tydliggörs att den som av fruktan för sin egen säkerhet avstår från att ingripa inte riskerar att straffas.”

I flertalet andra länder i Europa såsom Norge, Finland, Tyskland, Frankrike, Belgien, Schweiz och Danmark finns redan en motsvarighet till en civilkuragelag. Det som i andra länder är en självklarhet är inte en självklarhet Sverige. Självklart skulle de flesta av oss hjälpa en medmänniska i nöd. Kanske skulle en lag enbart ha marginell effekt på människors beteende. Men det skulle ge en tydlig vägledning om vad som är rätt att göra. Det skulle även kunna vara ett stöd för människor att agera. Vi menar att det skulle vara av vikt för människor som är i nöd och brottsoffer som utsätts för brott om personer som ser eller uppmärksammar situationen var skyldiga att ingripa efter omständighet och förmåga. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Upprepad brottsutsatthet

Unga löper större risk att bli utsatta för upprepade brottligheter. I en tidigare svensk studie uppgav 4 procent av de unga (16–29 år) att de har utsatts för mer än ett våldsbrott under året, jämfört med 0,3 procent av de äldre (50 år och uppåt). I cirka en fjärdedel av de fall där ett brottsoffer har utsatts igen har det nya brottet anmälts inom en månad från tidigare anmälan.

Forskning visar att risken att utsättas för ett brott är som störst i nära anslutning till att man blivit utsatt. Därför bör insatser för att förhindra att personen utsätts på nytt genast vidtas. När det gäller brott i skolan är det viktigt att markera att det brottsliga beteendet inte accepteras.

Stödcentrum för unga brottsoffer

Kristdemokraterna vill att verksamheten med stödcentrum för unga brottsoffer byggs ut till att omfatta hela landet.

Kring millennieskiftet startades Sveriges första stödcentrum för unga brottsoffer. Därefter har liknande stödcentra spridits över landet. Dessa stödcentrum drivs av olika kommuner och har frivilliga stödpersoner kopplade till sig. I Stockholms län är stödcentrarna placerade vid polisstationerna. Den unge brottsutsatte får en stödperson som är jurist och kan förklara hur rättsväsendet fungerar och varför exempelvis åklagare och domstolar agerar som de gör. Stödcentrum kan också erbjuda medling mellan brottsoffer och förövare.

Föräldrar som får veta att deras barn drabbats av brott känner i grund och botten samma sak som det drabbade barnet: chock, förlorad trygghet, att vara kränkt, skuldkänslor, oro inför framtiden. Därför får även föräldrar samtalsstöd av Stödcentrum för unga brottsoffer.

Stödcentrum för unga brottsoffer bör få ökat stöd. Verksamheten bör byggas ut så att den omfattar hela landet. Flera kommuner kan samverka om ett centrum. Kommunerna ska vara skyldiga att tillse att stödcentrum finns för unga som utsatts för brott. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Gör det möjligt att vittna anonymt

I en undersökning från Brå var de vanligaste skälen till att ungdomar inte anmält brott att de inte trodde att polisen kunde få fast gärningsmannen, att de ändå inte skulle få tillbaka det stulna samt att gärningsmannen ändå inte skulle få något straff. Cirka 30 procent uppgav att de var rädda att gärningsmannen skulle få reda på att de gått till polisen och anmält brottet. Ofta känner den som utsatts också skuld och skam, i synnerhet om offret varit påverkat av alkohol eller droger vid brottstillfället.

När det gäller ungas obenägenhet att vittna tycks föräldrarna spela en stor roll; i en enkätundersökning uppgav 58 av 70 polismän att de varit med om att föräldrars oro fått barnet att inte stå fast vid sin berättelse om brott.

Många känner en stor oro inför att vittna. Det gäller särskilt vittnesmål som rör gängbrottslighet och grov organiserad brottslighet. Det är ett nederlag för hela samhället när människor tystnar av rädsla för repressalier. Därför föreslår vi starkt vittnesstöd i vårt budgetalternativ som redovisas i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet. Vi ser också ett behov av att pröva möjligheten att vittna anonymt.

Sven-Erik Alhem, ordförande för Brottsofferjouren Sverige och f.d. överåklagare, sa i en intervju med Sveriges Radio Ekot (18/6 2015) att situationen är så allvarlig att möjligheten att i vissa fall kunna vittna anonymt bör införas i Sverige. ”Under årtionden kämpade jag emot det, men jag har ändrat mig. För jag ställde mig själv frågan om jag är beredd att ställa upp som vittne även under de allra mest extrema situationer. Och när jag inte kunde svara ett entydigt ja på den frågan, så kan jag inte begära det heller av andra”, sa Sven-Erik Alhem till Ekot.

I Danmark och Norge är det möjligt att i vissa exceptionella situationer ha anonyma vittnesmål. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör prövas i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Vi föreslår att en utredning tillsätts för att möjliggöra vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar. Detta bör ges regeringen till känna.

Andreas Carlson (KD)

Sofia Damm (KD)

Tuve Skånberg (KD)

Mikael Oscarsson (KD)